

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

VI VILL HA VÄRLDENS BÄSTA SKOLA

EN KARTLÄGGNING AV LÄRARES, FÖRÄLDRARS OCH ELEVERS SYN
PÅ OLIKA SKOLFRÅGOR

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
1. Inledning och bakgrund	9
2. Undersökning om attityder till skolan	16
Metodbeskrivning	16
Resultatrevisning	16
Resurser till skolan	24
Betyg och nationella prov	27
Hur skapar man världens bästa skola?	30
Fotnoter	35
3. Frågeformulär	36
Utökad metodbeskrivning	43
Referenslista	45
Anteckningar	46

Förord

Lärarnas Riksförbund har tillfrågat 1 000 elever, 1 000 föräldrar och 1 000 lärare om hur vi kan skapa världens bästa skola. Undersökningen visar att en bättre skola förutsätter behöriga och kompetenta lärare, mindre grupper, mer ordning och reda och ökad likvärdighet.

Lärarnas Riksförbund har tagit på sitt ansvar att väcka debatt om skolans uppdrag och förutsättningar. Vid vår kongress den 23–26 maj kommer de valda ombuden att diskutera hur vi anser att skolan bör utvecklas och vilka frågor som är mest angelägna för politikerna att prioritera. Denna rapport ska tillsammans med förbundets ställningstaganden vid kongressen inspirera till fortsatt debatt om skolan.

Lärarnas Riksförbund vill skapa världens bästa skola. En skola där alla elever når sina mål, där alla elever har samma chans var i landet de än bor och vilken bakgrund de än har. En skola där alla får studera, känner sig trygga och ser meningen med att studera. Om våra ungdomar får möjlighet att utvecklas, växa som människor och förverkliga sina livsmål, kommer detta att göra vårt lilla land större i världen.

Vi har inte råd att ställa någon utanför. Varje elev som skolan tappar är en förlust för det gemensamma och en tragedi för den enskilde. För varje ung människa som får möjlighet att växa, växer också Sverige. Det är därför som ett litet land behöver stora kunskaper.

Sammanfattning

Lärarnas Riksförbund har givit undersökningsföretaget Exquiro i uppdrag att ställa ett antal frågor om skolan till lärare, föräldrar och elever. Totalt har 3 000 telefonintervjuer genomförts. Syftet med undersökningen är att få en bild av vad lärare, elever och föräldrar har för uppfattning i frågor som har avgörande betydelse för skolan.

Det visar sig att det råder stor skillnad mellan de intervjuades önskan om en likvärdig skola och hur de anser att verkligheten i Sverige ser ut. En stor majoritet, 81 procent av lärarna, 75 procent av föräldrarna och 63 procent av eleverna anser inte att alla elever i Sverige får samma chans till en likvärdig utbildning.

En majoritet av lärarna (81 procent) och föräldrarna (54 procent) anser att likvärdigheten i skolan skulle förbättras om den statliga styrningen ökade. Av eleverna valde en stor andel (40 procent) att inte ta ställning i denna fråga, även om en majoritet (58 procent) av de som faktiskt tog ställning ansåg detsamma som lärarna och föräldrarna. Av de lärare som tog ställning är 89 procent positiva till ett statligt huvudmannaskap. Motsvarande siffra för föräldrarna är 66 procent.

Siffrorna förändras endast i marginell utsträckning på frågan om ökat statligt ansvar via huvudmannaskap skulle gynna kvaliteten i skolan. 80 procent av lärarna och 48 procent av föräldrarna anser att ett statligt huvudmannaskap skulle gynna kvaliteten i skolan. Även en majoritet av lärarna som jobbar i friskolor anser att kvaliteten skulle förbättras i skolan med staten som huvudman.

När det gäller frågan om statlig styrning och huvudmannaskap finns det ingen partipolitisk skiljelinje bland de svarande, vilket innebär att sympatisörer till samtliga riksdagspartier i denna undersökning ser positivt på ett statligt huvudmannaskap. Även sympatisörer till partier som traditionellt stödjer decentraliseringstankar tror att ökad statlig styrning skulle förbättra likvärdigheten.

När lärare och föräldrar graderade skolans kunskapsuppdrag respektive det sociala uppdraget på en femgradig skala, framkom att de ansåg att båda uppdragen är viktiga, men att tyngdpunkten ska ligga på kunskapsuppdraget. Inte heller här finns någon partipolitisk skiljelinje.

Vidare anser över 90 procent av både lärare, elever och föräldrar att det är rätt att använda betyg i den svenska skolan. Resultatet visar att en majoritet inom samtliga tillfrågade grupper tycker att betyg ska sättas tidigare än i dagens årskurs 8. Bland

lärare och föräldrar anser hela 83 procent respektive 80 procent att betyg ska sättas tidigare än i årskurs 8. Bland eleverna är samma siffra 52 procent.

Stödet för nationella prov är starkt. En stor majoritet av de svarande anser att nationella prov är ett bra sätt att säkerställa att alla elever får samma chans till en likvärdig utbildning.

Lärarnas Riksförbunds föreslår:

· Ökad likvärdighet kräver ett förändrat huvudmannaskap för skolan

Lärarnas Riksförbunds rapport visar med tydlighet att lärare, elever och föräldrar, oavsett politisk hemvist, anser att en stärkt statlig styrning av den svenska skolan skulle innebära en ökad likvärdighet och en förbättrad kvalitet inom utbildningssystemet.

Vid kommande kongress kommer Lärarnas Riksförbunds styrelse att föreslå kongressen att besluta att förbundets ska arbeta för att staten tar ett ökat ansvar för skolan, samt för att regeringen snarast tillsätter en statlig utredning med uppdraget att utreda konsekvenserna av kommunaliseringen. Utredningen bör få i uppdrag att lämna förslag på ett förstatligande av den kommunala skolan och en ny statlig finansieringsmodell för de fristående skolorna.

· Kunskapsuppdraget ska prioriteras i skolan

En stor del av den utbildningspolitiska debatten har under flera decennier kretsat kring skolans uppdrag. Ofta har politiker, forskare och debattörer antingen betonat skolans kunskapsuppdrag eller det sociala uppdraget. Lärarnas Riksförbund konstaterar att lärare och föräldrar tycker att båda uppdragen är viktiga, men att kunskapsuppdraget är överordnat det sociala uppdraget.

Studier¹ visar att skolor som lyckas med sitt kunskapsuppdrag också i stor utsträckning lyckas med sitt sociala uppdrag. Detta bör få stor betydelse när en ny lärarutbildning, ny skollag, nya läroplaner och nya kursplaner utformas.

Lärarnas Riksförbund kan konstatera att drygt nio av tio lärare, föräldrar och elever anser att betyg ska användas i skolan. Förbundet kan även konstatera att en majoritet av de tillfrågande eleverna och en betydande majoritet av lärarna och föräldrarna vill ha betyg tidigare än i årskurs 8. Rapporten visar också att cirka åtta av tio lärare, föräldrar och elever anser att nationella prov är ett bra sätt att säkerställa att alla elever har samma chans att få en likvärdig utbildning.

Den samstämmighet som lärare, föräldrar och elever visar när det gäller att skapa förutsättningar för lärare att prioritera kunskapsuppdraget via tidigare betyg och

nationella prov är något som även borde skapa en enighet bland ansvariga politiker. Det är förbundets förhoppning att resultatet bland annat leder till en bred uppgörelse när det gäller det svenska betygssystemet.

· Skärp behörighetsreglerna

Det finns ett starkt forskningsstöd för att lärarnas utbildning har stor betydelse för elevernas möjlighet att inhämta kunskaper. Det är därför glädjande att konstatera att cirka nio av tio lärare, elever och föräldrar också anser att det bör ställas krav på att de lärare som undervisar har en lärarexamen för de ämnen och årskurser som han/hon undervisar i.

Kontrasten är stor när lärarna, föräldrarna och elevernas krav jämförs med verkligheten. Statskontorets kartläggning och analys av lärares utbildning och undervisning i skolan (2007:8) visar på en ohållbar situation. Att knappa 50 procent av lärarna i grund- och gymnasieskolan har rätt utbildning för de ämnen och årskurser som de undervisar i är inte tillfredsställande. Det är inte heller tillfredsställande att 17 procent av de som undervisar inom gymnasieskolan saknar såväl lärarexamen som utbildning i ämnet.

Lärarnas Riksförbund anser att det är av största vikt att Skollagens bestämmelser om lärarnas behörighet skärps. Tillsammans med kommande förslag om lärarlegitimation blir detta den kvalitetssäkring av undervisningen som eleverna förtjänar.

1. Inledning och bakgrund

Den svenska skolans utveckling sedan 1990

Att beskriva utvecklingen av svensk skola de senaste två decennierna är inte helt enkelt. Därför följer här en sammanfattning av de större utvecklingstendenserna och ett urval av de viktigaste undersökningarna på området.

De två reformer som har haft störst betydelse för den svenska skolan de senaste 20 åren är kommunaliseringen och friskolereformen. Nyckelord som har kommit att känneteckna utvecklingen i reformernas spår är *decentralisering, målstyrning och konkurrens*. Kommunaliseringen innebar att en stor del av ansvaret för skolan flyttades från staten till kommunerna. Efter 1991 fick kommunerna det fulla ekonomiska ansvaret för grund- och gymnasieskolan, även om en del öronmärkta stalliga medel till skolan levde kvar till 1993. Som en konsekvens av detta ökade skillnader i utgifter till skolan mellan kommunerna. Därmed ökade också utrymmet för skillnader mellan elever i olika kommuner.² Vid kommunaliseringen skulle staten, som garant för en likvärdig utbildning, behålla kontrollen över tre styrinstrument; resurstilldelning, meritvärdering av lärartjänster och lärarutbildningen. Redan efter ett par år avsåg sig staten ansvaret för de båda första styrinstrumenten.

Under 1990-talet utvecklades det svenska skolsystemet till att bli ett av de mest decentraliserade i världen. Detta till skillnad från exempelvis USA, där trenden är motsatt. Ökad centralisering ses i USA som en garant för ökad likvärdighet i utbildningen.³ Utvecklingen i Sverige mot decentralisering började på allvar 1988 då det fastslogs att regelstyrningen av skolan skulle ersättas av målstyrning. Tanken var inte unik för just skolan utan ingick i en allmän svängning i synen på offentlig sektor. Statens uppgift skulle vara att formulera allmänna mål, medan de konkreta prioriteringarna och besluten skulle skötas på lokal nivå.

Vad skolan ska uppnå bestäms i Skollag och läroplaner. Kommunerna själva bestämmer sedan mer konkret hur skolan ska organiseras. I och med det nya generella statsbidragssystemet som slutligen infördes 1993 har regering och riksdag inget direkt inflytande över vilka resurser som går till skolan, utöver vissa temporära öronmärkta bidrag.

Den ekonomiska krisen under 1990-talet kom också att påverka skolan i stor utsträckning. Det innebar konkret att lärartätheten och den totala kostnaden per elev sjönk kraftigt, för att efter krisåren stiga igen, dock utan att nå den nivå som rådde före

90-talets kris. Antalet lärare per 100 elever sjönk från 9 år 1990 till 7,5 lärare per 100 elever år 2000. Efter år 2000 har lärartätheten ökat, men ökningen utgörs av en stor andel obehöriga lärare.⁴ Den statliga kommittén *Välfärdsbokslut för 1990-talet* kunde konstatera att utgifterna för undervisningen i skolan minskade med cirka 15 procent mellan åren 1991 och 1998.⁵ Ett problem som *Välfärdsbokslutet* lyfter fram är att man i stor utsträckning saknar kunskaper om vilka effekter resursminskningen och omstruktureringar fått och kommer att få i framtiden. Detta var år 2001.

Björklund med flera finner samband mellan minskade resurser till skolan och försämrade elevresultat. Sådana samband finner även Gustafsson och Myrberg⁶ i sin forskningsöversikt. Björklund visar även på de ökade skillnaderna i resurser till skolan mellan olika kommuner som en direkt följd av decentraliseringsreformen. Skillnader i studieresultat mellan kommuner samvarierar också med skillnader i resurser mellan kommunerna. Decentraliseringen av finansieringsansvaret kan därför på goda grunder sägas ha haft negativa konsekvenser för den nationella likvärdigheten. Olika studier visar dock något varierande resultat.

År 2001 konstaterade alltså den statliga kommittén *Välfärdsbokslut över 1990-talet* att konsekvenserna av olika förändringar under decenniet var tämligen okända. Idag, sett i ett längre perspektiv och med hjälp av olika undersökningar, vet vi något mer om konsekvenserna. Exempelvis har både nationella och internationella undersökningar sedan en längre tid mätt svenska elevers prestationer. På den internationella arenan finns ett antal stora undersökningar som TIMSS, PIRLS och PISA⁷. På det nationella planet finns Skolverkets nationella utvärderingar, de så kallade NU-undersökningarna. Här finns inte plats att komplett redogöra för utvecklingstendenserna utifrån dessa olika undersökningar. Ett antal nedslag får istället beskriva utvecklingen fram till idag.

Generellt kan det konstateras att svenska elevers skolprestationer antingen är konstanta eller utvecklats i negativ riktning. Inom vissa ämnesområden måste utvecklingen betecknas som direkt oroväckande. Enligt TIMSS-studierna var eleverna i årskurs 7 år 1995 bättre i matematik än vad eleverna i årskurs 8 var år 2003. Det innebär att ett helt läsår av matematik gått förlorat på mindre än tio år. Enligt samma undersökningar (TIMSS) har Sverige bland de sämsta resultaten i geometri och algebra jämfört med ett 20-tal jämförbara OECD-länder. Eleverna upplever lektionerna i matematik som stökiga och oroliga i större utsträckning än lektionerna i de flesta andra ämnen. Antalet lektioner i matematik är lågt i jämförelse med andra länder, läxor och prov likaså. Lärarkompetensen i matematik har också sjunkit mellan åren 1995 och 2003.⁸

Skolverket konstaterar utifrån NU 2003 att läsfärdigheten bland elever i både årskurs 5 och årskurs 9 försämrats under en tioårsperiod. PIRLS från 2006 konstaterar att läsförmågan bland elever i årskurs 4 har försämrats, från en topposition under 1990-talet till sjätte plats. De svenska eleverna är trots detta fortfarande signifikant bättre än genomsnittet för de deltagande länderna vad gäller läsförmåga. Skillnaden i prestationer mellan pojkar och flickor verkar dock ha stabiliserats på en hög nivå. I både PISA 2000 och 2003 var Sveriges medelpoäng i naturvetenskap signifikant bättre än OECD-genomsnittet. I PISA 2006 är Sveriges resultat inte signifikant skilt ifrån OECD-genomsnittet.

Sett till utvecklingen av elevprestationerna i olika internationella och nationella mätningar tycks händelserna i slutet på förra seklet fått tydligt negativa konsekvenser.

Den likvärdiga skolan

I Skollagen 1 kap. 2§ står det att "Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet." I Skolverket 1996⁹ diskuteras begreppet "likvärdighet" utförligt och tolkas som att "Likvärdig utbildning innebär inte likformig i betydelsen likadan. Tvärtom skall det, inom de ramar statsmakterna ger finnas utrymme för organisation och anpassning av undervisningen till behov hos olika elever och vid olika skolor". Alla elever ska alltså få likvärdiga förutsättningar att nå skolans mål. När man i generella termer talar om måluppfyllelse mäts den genom betyg och resultat på nationella prov. Målen för skolan är dock betydligt bredare än det som låter sig mätas.

Med en likvärdig skola menas inte, precis som Skollagen fastställer, att utbildning som ges ska vara lika dan överallt oavsett var man bor. Däremot ska utbildningen ge samma kunskapsbas och förutsättningar för eleven att nå de nationella målen oavsett kön, socioekonomisk bakgrund eller geografisk hemvist. Ett sätt att titta på likvärdigheten i den svenska skolan är att studera resurserna till skolan. Detta måste kopplas till skolans resultat. Nedan finns en kort forskningsöversikt om likvärdighet kopplad till resurstilldelning, delvis baserad på von Greiff's (2007) studie Skolans finansiering ur ett likvärdighetsperspektiv¹⁰.

Precis som Ahlin och Mörk (2007) beskriver OECD (1998) Sveriges skolsektor som en av de mest centraliserade i världen före kommunalisering- och valfrihetsreformererna i början på 1990-talet och därefter en av de mest decentraliserade i världen.

En viktig invändning mot decentralisering i den svenska debatten har varit konsekvenserna för den nationella likvärdigheten. Farhågorna har bestått i att decen-

traliserat beslutsfattande kommer att leda till stora skillnader i utbildningen runt om i landet och därmed en minskad likvärdighet.

Har då likvärdigheten i finansieringssystemet ändrats alls efter decentraliseringen? Björklund med flera finner att spridningen i resurser mellan kommuner har ökat stadigt sedan 1994. Detta samband drivs av spridningen mellan de kommuner som avsätter förhållandevis små resurser till grundskolan.

Ahlin och Mörk finner i sina studier att variationen i resurser, mätt som lärartäthet, minskat mellan 1989 och 2002. Motsvarande resultat när resurserna i stället mätts som utgifter per elev är att ingen förändring har skett. Enligt författarna är en möjlig förklaring till detta att resursspridningen i stället har skett inom kommunerna, det vill säga resurstilldelningen varierar mellan olika skolor i samma kommun. Detta kan vara fallet då den totala skolbudgeten inte skiljer sig åt nämnvärt mellan kommuner, samtidigt som budgeten för extra resurser, som ska tillfalla barn och elever med särskilda behov och med försvårande bakgrunder varierar mellan kommuner.

Elevernas resultatsspridning har ökat under motsvarande period. Pojkar, elever med lågutbildade föräldrar och elever med utländsk bakgrund har en lägre måluppfyllelse, de presterar under genomsnittet. Skolverket har i en rapport från 2006¹¹ uppmärksammat skillnaden i måluppfyllelse beroende på kön. När det gäller betyg är den genomsnittliga meritvärdesskillnaden mellan pojkar och flickor runt 20 meritvärdespoäng. Det är mer än skillnaden mellan svenskfödda och utlandsfödda elever när man kontrollerat för elevernas sociala bakgrund. Enligt PISA och PIRLS tillhör Sverige den grupp av länder som uppvisar störst könsskillnader i till exempel läsförståelse.

Bland slutsatserna i Skolverket 2006¹², framgår att den totala spridningen i elevresultat ökat mellan 1998 och 2004. Vidare har variationen mellan skolor ökat under samma tidsperiod.

Mycket tyder alltså på att likvärdigheten i det svenska skolsystemet försämrats sedan 1990-talet.

Lärarnas betydelse och utvecklingen i Sverige

Den enskilt största utgiften i skolans budget utgörs av lärarnas löner. Eventuella samband mellan elevers prestationer och lärarnas kompetens är en central fråga inom skolforskningen och måste lyftas fram. Detta särskilt då en konsekvens av både kommunaliseringens reformen och friskolereformen är just den drastiskt ökade andelen obehöriga lärare, officiellt benämnda som ”lärare utan pedagogisk högskoleexamen”.

En av de mest betydelsefulla svenska forskningssammanställningarna på detta område är tidigare refererade Gustafsson och Myrberg från 2002. En mer populärvetenskaplig, men väldigt omfattande, studie har genomförts av McKinsey 2007¹³. En stor del av resonemangen nedan bygger på dessa båda publikationer.

Lärarnas utbildning och erfarenhet är de två variabler som använts mest för att studera om det finns samband mellan läraregenskaper och elevprestationer. Även nivån på lärarlöner har studerats. Gustafsson och Myrberg refererar till ett stort antal internationella undersökningar på området. Sammanvägningen visar på ett positivt samband mellan lärarnas utbildning och elevernas studieprestationer. Både lärarens pedagogiska förmåga och de konkreta ämneskunskaperna spelar stor roll. Vad gäller ämneskunskaperna avtar effekten efter en viss nivå.

En studie från North Carolina i USA ser ett samband mellan kraftigt förbättrade elevresultat mellan åren 1990 och 1996 och stora satsningar på lärarkåren. Delstaten beslutade 1983 om en serie åtgärder för att höja lärarnas kompetens. Man höjde till exempel lärarnas lön, skapade bättre möjligheter till fortbildning, inrättade ett rekryteringsprogram till lärarutbildningen, höjde kvaliteten på lärarutbildningen och skapade ett mentorssystem för nyexaminerade lärare. Även om man håller bakgrundsvariabler hos eleverna konstanta är sambandet mellan elevernas resultat och lärarnas kompetens tydligt när man tittar på matematik- och läsprestationer.

När det gäller lärarerfarenhet visar fallstudier på ett samband mellan lärararbete och elevprestationer. Sambandet är dock inte linjärt. Studier visar att nyexaminerade lärare med mindre än tre års erfarenhet är mindre effektiva än kollegor med längre erfarenhet, men tillskottet avtar efter ungefär fem års erfarenhet. En annan studie, också den från Gustafsson och Myrbergs översikt, visar att nyexaminerade lärare från långa lärarutbildningsprogram kan vara lika effektiva som erfarna lärare.

McKinseys forskningsrapport från 2007 tog avstamp i det faktum att resurserna till skolan i västvärlden ökat i stor omfattning de senaste decennierna, men att endast ett fåtal länders skolsystem presterar därefter. Rapportens syfte var att lyfta fram de faktorer som bidrar till toppresultat så att länder lättare kan lära av varandra. En av faktorerna som rapporten lyfte fram var lärarkompetensen. I rapporten konstaterar McKinseys utredare att, oavsett hur mycket resurser man totalt sett satsar på skolan, finns det tre faktorer som varit avgörande för de tio OECD-länder som visat bäst utbildningsresultat. De två första faktorerna är satsningar på högkvalitativ undervisning samt ett system där man håller en hög lägstanivå genom att få med även de svagaste eleverna. Den tredje är att rätt personer måste väljas ut för läraryrket. Vägen dit går

enligt rapporten via selektiva processer vid antagningen i kombination med höga ingångslöner.

Vad har då hänt i den svenska lärarkåren sedan början av 1990-talet? Genom regelförändringarna som skedde i och med de skolpolitiska reformerna i början på 1990-talet luckrades lagstiftningen kring lärarbehörighet i skolan upp. Med kommunerna och friskolorna som huvudmän ökade andelen obehöriga som undervisade i skolan drastiskt. Då någon direkt uppföljning kring behörigheten inte skedde genomförde Skolverket en första undersökning om behörigheten i grundskolan år 2002.¹⁴ I årskurserna 7–9 visade det sig att andelen lärare som saknade lärarexamen översteg 20 procent. Dessutom saknade en relativt stor andel lärare med lärarexamen utbildning i det eller de ämnen de undervisade i. I ämnena matematik och svenska hade endast 68 procent av lärarna både utbildning i undervisningsämnet och lärarexamen. Statskontoret (2007)¹⁵ visar på liknande resultat i sin kartläggning av obehörigheten i skolan.

I en studie om lärarnas betydelse kommer Andersson 2007¹⁶ fram till att en ökad andel obehöriga lärare har negativ inverkan på elevernas studieresultat. Däremot visar Anderssons resultat inga signifikanta effekter av lärartäthet på den genomsnittliga elevens studieresultat.

Lärarnas löneutveckling i förhållande till andra akademiska grupper, och även i förhållande till andra kommunanställda grupper, har varit negativ. De svenska lärarlönerna ligger en bra bit under OECD-genomsnittet, med länder som Grekland och Slovenien strax under och Portugal strax över.¹⁷ Medellönen för en gymnasielärare i Sverige är 26 650 kronor i månaden.¹⁸ Löneutvecklingen har sjunkit stadigt under de gångna åren jämfört med andra yrken.

Avtalen mellan lärarnas båda fackliga organisationer och arbetsgivare har också förändrat sedan kommunaliseringen. Med *Avtal 2000* (februari 1996) var parterna överens om att ersätta tarifflöner från det statliga systemet med individuella och differentierade löner och att ersätta arbetstiden reglerad i undervisningsskyldighet med ett system med reglerad tid och förtroendearbets tid. Kopplat till avtalet fanns en partsgemensam skrift med 25 punkter för att utveckla skolan. För detta utvecklingsarbete skulle grund- och gymnasieskolans lärare få särskilda löneökningar på 10 procent mer än andra.

En tillbakablick över de gångna avtalen sedan kommunaliseringen visar att parterna har varit överens om att lärarnas löner behöver uppvärderas. I de centrala avtalen har detta markerats med den särskilda löneöversynen på 10 procent i *Avtal 2000* och

den särskilda löneutvecklingsgarantin på lägst 20 procent i *ÖLA 00* (från december 2000). Vid statistikuppföljningar grundade på partsgemensam statistik framgår det att lärarorganisationerna, inte har haft bättre utan tvärtom sämre löneutveckling än de flesta andra kommunala grupper.¹⁹

Våren 2008 presenterade Lärarnas Riksförbund en undersökning²⁰ om varför studenter väljer olika utbildningar. Frågan ställdes till studenter inom socionomprogrammet, läkarprogrammet och juristprogrammet om de övervägt lärarutbildningen. Anledningen var att ta reda på vilka faktorer som gjorde att de slutligen valde bort lärarutbildningen, trots att de tidigare övervägt den. Det är ungefär lika stor andel på alla tre programmen som uppger arbetsmiljön som orsak till att inte vilja bli lärare, från 30 procent av socionomerna till 37 procent av läkarna. Bland socionomerna är det få som uppger lönen som orsak medan 27 procent av läkarna och 40 procent av juristerna uppger det låga löneläget som främsta orsak. Många uppger förstås andra anledningar, framförallt ett starkare intresse för andra utbildningsområden.

2. Undersökning om attityder till skolan

Metodbeskrivning

Lärarnas Riksförbund har givit undersökningsföretaget Exquiro i uppdrag att ställa ett antal frågor om skolan till lärare, föräldrar och elever. Underlaget ska omfatta 1 000 telefonintervjuer från varje målgrupp, det vill säga totalt 3 000 telefonintervjuer. Syftet med undersökningen är att få en bild av vad lärare, elever och föräldrar har för uppfattning i olika frågor om skolan. Det gäller allt ifrån ansvarsfördelningen på skolans område till vad de anser om betygen.

De 1 000 intervjuade lärarna valdes ut av Exquiro utifrån ett underlag om 2 500 lärare i grund- och gymnasieskolan som Lärarnas Riksförbund slumpvis tagit ur förbundets medlemsregister. Urvalet av föräldrar skedde genom register från företaget Infodata Direkt. Detta företag levererade även ett register bestående av elever födda 1989, alltså individer som i huvudsak går sista året i gymnasieskolan. För samtliga målgrupper var urvalet tillräckligt stort för att 1 000 intervjuer per grupp skulle kunna genomföras.

En intervjuenkät togs fram i samarbete med Exquiro. De flesta frågorna i enkäten är gemensamma för de tre målgrupperna. Endast ett fåtal frågor är specifika för en eller två målgrupper. Intervjusvaren redovisas i det följande i diagram och tabeller. I den löpande texten under diagrammen och tabellerna kommer även resultat från fördjupade analyser att redovisas. Dessa resultat finns av utrymmesskal åskådliggjorda i särskild bilaga.

Vidare finns olika typer av bakgrundsfrågor beroende på målgrupp redovisade i bilaga, till exempel kön, utbildningsnivå, om man som lärare arbetar på kommunal- eller fristående skola, vilket politiskt parti man skulle rösta på om det vore val idag, etcetera.

I bilaga finns också intervjuenkäterna redovisade.

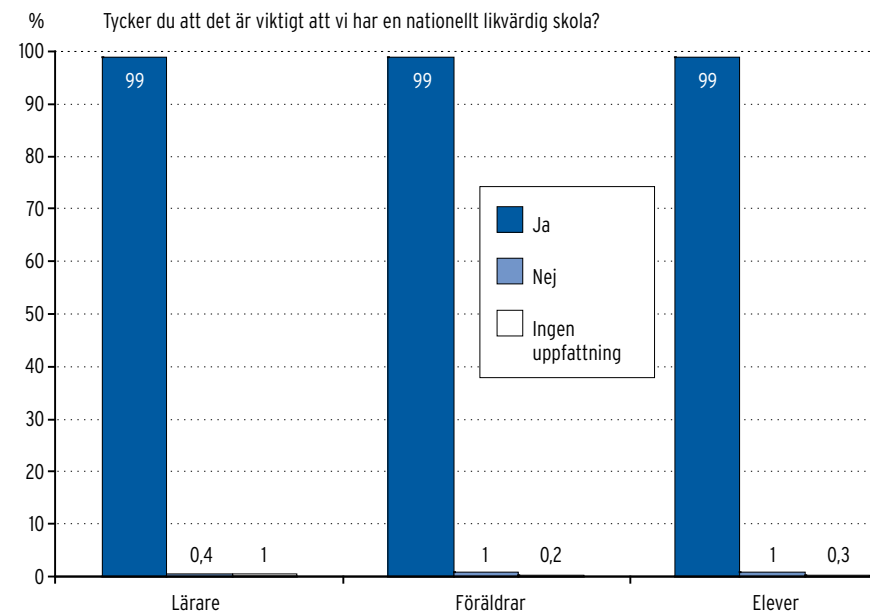
Resultatredovisning

Nedan redovisar vi resultatet av undersökningen i form av diagram och tabeller. Med några få undantag visas resultaten från samtliga tre målgrupper – lärare, föräldrar

och elever, i samma diagram och tabell. Detta för att underlätta jämförelser mellan de olika målgrupperna. I den löpande texten under tabellerna och diagrammen kommenteras även resultat som har med respektive diagram eller tabell att göra, men som istället står att finna i tillhörande bilaga.

För ytterligare tabellen se bilagedelen.

Är en nationellt likvärdig skola viktig?

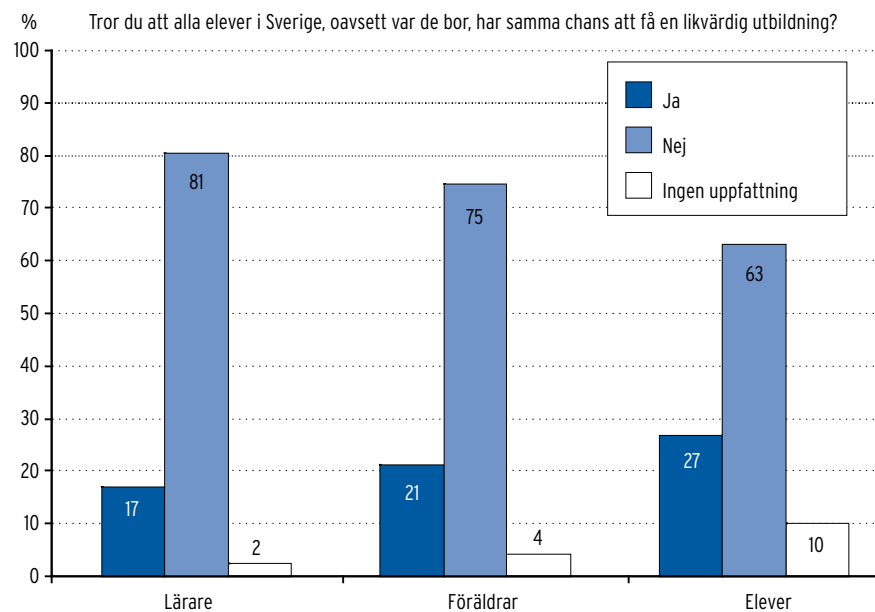
Ett av huvudsyftena med denna undersökning är att studera attityderna till kvalitet och ansvar på skolans område. Något som upptagit en stor del av den svenska skoldebatten är frågan om nationell likvärdighet. Av den anledningen faller det sig naturligt att inleda denna undersökning med att fråga samtliga respondenter, det vill säga lärare, elever och föräldrar, om de anser att det är viktigt med en nationellt likvärdig skola.

Som framgår av diagrammet råder det stor enighet i frågan om nationell likvärdighet. I stort sett samtliga svaranden har angett att de tycker att det är viktigt med en nationellt likvärdig skola.

En slutsats som kan dras av resultatet i diagrammet är att det uppfattas som okon-

troversliellt att kräva nationell likvärdighet i utbildningssystemet. Med tanke på att vi också ställt frågan om vilket politiskt parti man som elev eller förälder skulle rösta på om det vore val idag, är frågan inte politiskt splittrande bland de som svarat. Med tanke på resultatet finns det heller inga skillnader avseende bostadsort eller utbildningsnivå.

Har alla elever samma chans till en likvärdig utbildning?

Som nämndes i inledningskapitlet till denna rapport slår Skollagen fast att utbildningen i den svenska skolan ska vara likvärdig, varhelst i landet den anordnas. Kravet på likvärdighet kan sägas vara det svenska skolsystemets hörnsten.

Resultatet i diagrammet visar att en stor majoritet av de svarande i alla grupperna – lärare, föräldrar och elever – inte anser att alla elever i Sverige får samma chans till en likvärdig utbildning. Detta ska då ställas i ljuset av att i stort sett alla tillfrågade tyckte att just detta var viktigt, som vi kunde se i föregående diagram.

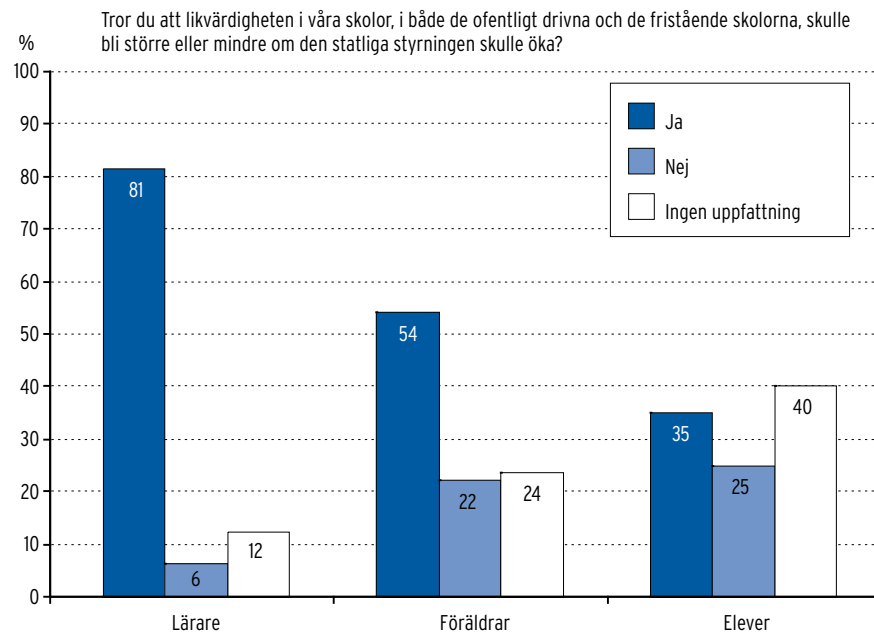
Förutsättningarna för likvärdig utbildning i det svenska skolsystemet uppfattas som olika beroende på var i landet man bor. De som uttrycker störst oro för de olika förutsättningarna är lärarna. Detta skulle kunna förklaras med att lärarna av

naturliga skäl har störst insikt om kraven på och innebörden av likvärdig utbildning. Yrkes stoltheten/professionalismen kräver att lärare kan garantera sina elever en kvalitetssäkrad utbildning, oavsett ort /skola.

Enligt vår statistik (se tabellbilaga) är föräldrar med högre utbildning mer oroliga för att alla elever i Sverige inte ska få en likvärdig utbildning, jämfört med föräldrar med lägre utbildning.

Det svenska skolsystemet har i internationella jämförelser framstått som ett föredöme vad gäller likvärdighet. På senare år har dock bland andra OECD kunnat konstatera tendenser till försämrad likvärdighet i utbildningen. Det heterogena samhället och den heterogena elevsammansättningen ställer höga krav på att likvärdigheten i systemet garanteras.

Ökar likvärdigheten i skolorna om den statliga styrningen ökar?

Här tycker en majoritet av de tillfrågade för att likvärdigheten skulle öka om den statliga styrningen av skolan ökade. Bland lärarna tror över 80 procent detta. Undantaget är eleverna, där 40 procent valde att inte ta ställning. Frågeställningen som

sådan går att kritisera såtillvida att den kräver viss förståelse för hur ansvarsfördelningen på skolans område ser ut. Det är troligt att denna förståelse är sämre hos eleverna jämfört med de båda andra målgrupperna.

Lärarna utmärker sig genom att en överväldigande majoritet tror att det skulle gynna likvärdigheten om staten tog ett större ansvar för skolan. Dock finns skillnader i synen på staten och likvärdigheten mellan de lärare som arbetar i en kommunal skola och de som arbetar i fristående skola, något som framgår i de analyserade resultaten i bilagan. 83 procent av lärarna i den kommunala skolan tror att likvärdigheten skulle bli större om det statliga ansvarstagandet ökade, medan 63 procent av lärarna i de fristående skolorna anser samma sak.

Lärare i kommunala skolor tenderar att i större utsträckning uppfatta staten som en garant för likvärdig utbildning än vad lärare i de fristående skolorna gör. Även bland lärarna i friskolorna tror en majoritet att likvärdigheten skulle förbättras om den statliga styrningen skulle öka. En hypotes skulle kunna vara att lärare verksamma i friskolor sökt sig till just friskolor på grund av möjligheten till större frihet, det vill säga mindre av regleringar och styrning att förhålla sig till.

En annan förklaring kan vara att friskolorna är mindre politiserade än de kommunala skolorna och därmed har större möjlighet att fokusera på kunskapsuppdraget. Likaså kan det spela in att den kommunala skolan konkurrerar med andra kommunala verksamheter om budget och liknande, samt att den kommunala organisationen är mer hierarkisk med fler beslutsnivåer i jämförelse med hur det ser ut i friskolesektorn.

Vidare kan vi i de analyserade resultaten se skillnader i uppfattningen kring ökad statlig styrning beroende på hur länge man arbetat som lärare. Lärare som varit verksamma i tre år eller kortare tenderar att i något mindre utsträckning tro att ökad statlig styrning skulle förbättra likvärdigheten. Fortfarande tror dock en stor majoritet av de som arbetat mindre än tre år, 71 procent, att likvärdigheten skulle bli större med ökad statlig styrning. För de lärare som arbetat mer än tio år i skolan tror 87 procent att likvärdigheten skulle förbättras med ökad statligt ansvarstagande.

Bland föräldrarna är tendensen den att ju högre utbildning de har, i desto större utsträckning tror de att ökad statlig styrning förbättrar likvärdigheten. Det finns inga signifikanta skillnader mellan politiskt parti och inställning till ökad statlig styrning. Av den anledningen är det intressant att studera centerpartiets och miljöpartiets sympatisörer där 75 procent av de svarande anser att ökad statlig styrning skulle förbättra likvärdigheten .

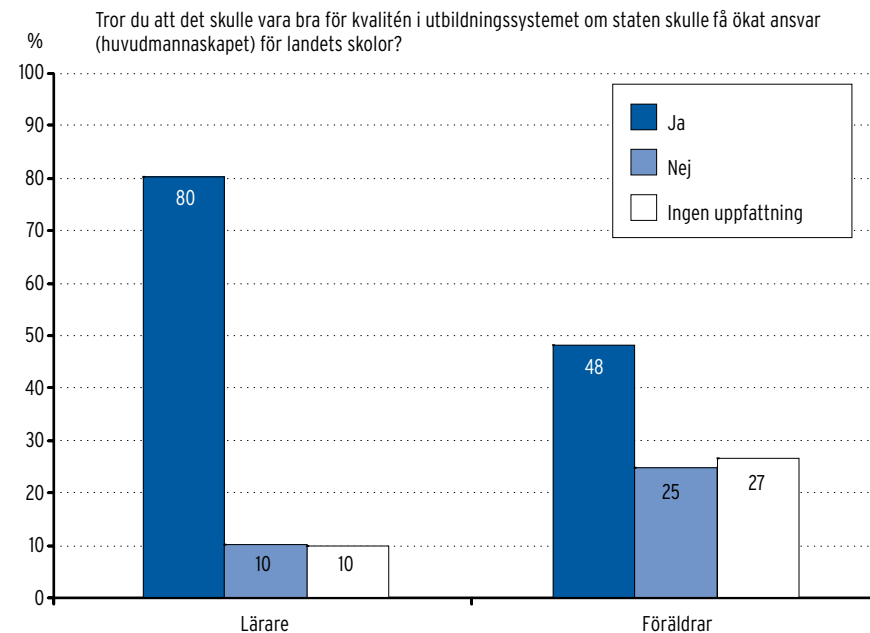
Resultaten bland de personer som tagit ställning

		Lärare %	Föräldrar %	Elever %
Tror du att likvärdigheten i våra skolor skulle bli större om den statliga styrningen skulle öka?	Ja	93	71	59
	Nej	7	29	41

Bland eleverna har den största andelen, 40 procent, valt att inte ta ställning till frågan. Av de elever som dock tog ställning tror en majoritet att likvärdigheten skulle bli större med ökad statlig styrning. Om man räknar bort de elever som svarat "Vet ej" på frågan, se tabell ovan, framkommer det att 59 procent tror att likvärdigheten skulle öka och 41 procent att likvärdigheten skulle minska med ökat statligt ansvarstagande. För lärarnas del är motsvarande siffror 93 respektive 7 procent om samma uträkningsmetod tillämpas på dem. Av de föräldrar som tog ställning svarade 71 procent att likvärdigheten skulle öka med ett ökat statligt ansvarstagande.

Särskilt intressant att notera är det faktum att denna fråga inte verkar vara politiskt splittrande beroende på vilket politiskt parti man skulle rösta på om det vore val idag.

Skulle det vara bra för kvaliteten i utbildningssystemet om den statliga styrningen ökade?

Denna fråga har ställts till lärare och föräldrar. En tydlig majoritet av lärarna anser att det skulle vara bra för kvaliteten i utbildningssystemet om staten skulle få ökat ansvar för landets skolor. Resultatet skiljer sig inte nämnvärt från föregående diagram.

För lärarnas del finns en markant skillnad mellan de som arbetar i fristående skola och de som arbetar i kommunal skola. Precis som för föregående fråga är de kommunalanställda lärarna mer positiva till statligt ansvarstagande än lärare i privat sektor. Trots det är det fortfarande en majoritet av lärarna i friskolorna som tror att kvaliteten skulle förbättras med ett ökat statligt ansvarstagande, 57 procent att jämföra med de kommunalanställdas 82 procent.

Resultaten bland de personer som tagit ställning

		Lärare %	Föräldrar %	Elever %
Tror du att det skulle vara bra för kvaliteten i utbildningssystemet om staten skulle få ökat ansvar för landets skolor?	Ja	89	66	-
	Nej	11	34	-

När det gäller föräldrarna har 27 procent valt att inte ta ställning. Av de som tagit ställning, se tabellen, anser en majoritet, 66 procent, att ökat statligt ansvar skulle vara bra för kvaliteten. Föräldrar med hög utbildning anser i större utsträckning att ett statligt ansvarstagande skulle inverka positivt på kvaliteten i skolan än föräldrar med låg utbildning.

För lärarnas del anser hela 89 procent av de som tog ställning till frågan att kvaliteten i skolan skulle gynnas med ett ökat statligt ansvarstagande.

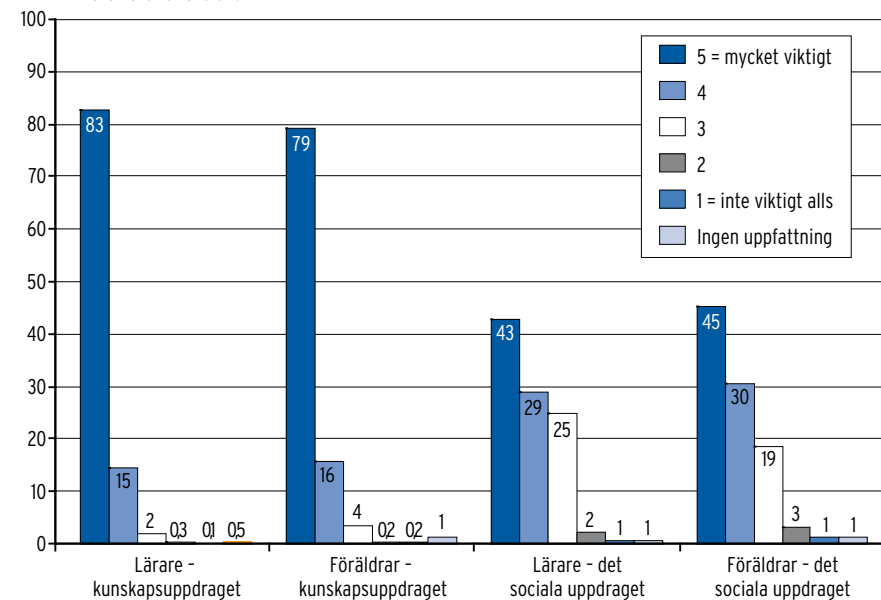
Föräldrarna har även ombetts att svara på frågan om vilket politiskt parti de skulle rösta på om det vore val idag. När det gäller statligt ansvar för skolan anser en majoritet av sympatisörerna till samtliga riksdagspartier i denna undersökning att ökat statligt inflytande skulle vara positivt för kvaliteten i skolan.

Syn på skolans uppdrag

En stor del av den utbildningspolitiska debatten har under flera decennier kretsat kring skolans uppdrag. Ofta har politiker, forskare och debattörer "valt sida", det vill säga antingen betonat skolans kunskapsuppdrag eller det sociala uppdraget.

Vi bad de svarande att ange på en femgradig skala hur viktigt de upplevde skolans kunskapsuppdrag respektive skolans sociala uppdrag. Siffran 5 betyder "mycket viktigt" och siffran 1 betyder "inte alls viktigt". De svarande fick ta ställning till båda uppdragen och hade möjlighet att tycka att de var lika viktiga.

Hur viktigt anser du att skolans två huvuduppdrag - kunskapsuppdraget respektive det sociala uppdraget - ska vara för skolan?

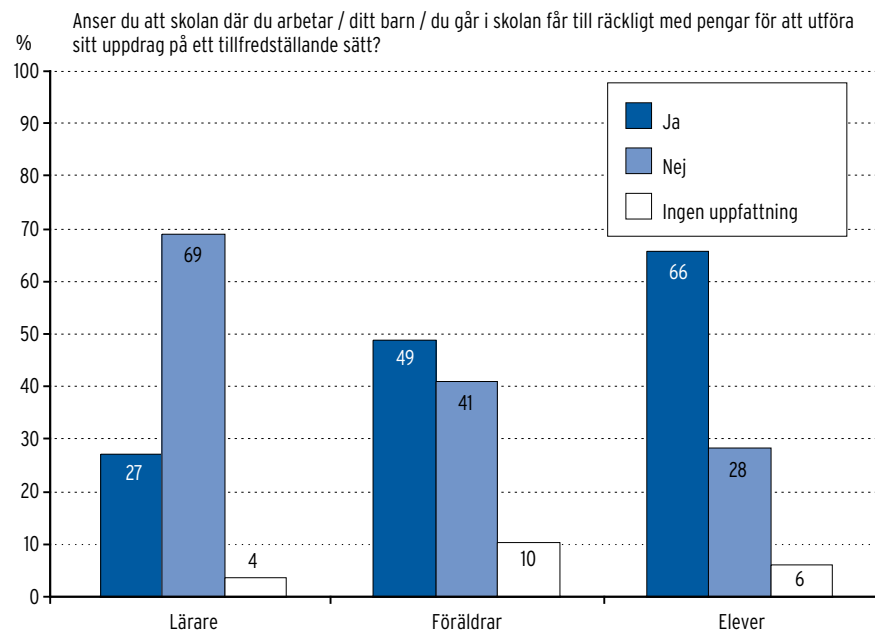
Av stapeldiagrammet går att utläsa att lärare och föräldrar tycker att båda uppdragen är viktiga. Däremot har man i större utsträckning angett siffrorna 5 och 4 för kunskapsuppdraget jämfört med det sociala uppdraget. Det innebär att 98 procent av lärarna och 95 procent av föräldrarna tycker att kunskapsuppdraget är så viktigt att de markerat detta med siffran 5 eller 4.

Också det sociala uppdraget ansågs vara viktigt. 72 procent av lärarna och 75 procent av föräldrarna ansåg att skolans sociala uppdrag är så viktigt att de markerat detta med siffran 5 eller 4.

Slutsatsen blir att båda uppdragen är viktiga men att tyngdpunkten i skolans verksamhet bör ligga på kunskapsuppdraget.

Resurser till skolan

Får skolan tillräckligt med resurser?

Vi har valt att tala om pengar till skolan när vi vänt oss till föräldrar och elever för att förenkla diskussionen. När det gäller lärare har termen ”resurser” använts, vilken måste anses vara en fullt jämförbar term. Lärare talar i regel sällan om pengar, även om pengar åsyftas, medan den allmänna debatten mer konkret handlar om pengar till skolan.

I diagrammet ovan rör vi oss mellan ytterligheter, där lärarna står på den ena sidan och eleverna på den andra. Lärarna visar tydligt att de inte anser att skolan där de arbetar får tillräckligt med resurser för att utföra sitt uppdrag. 69 procent anser inte att skolan får tillräckligt med resurser. Bland eleverna anser däremot 66 procent att skolan där de går faktiskt får tillräckligt med pengar för att klara av sitt uppdrag. Föräldrarna intar en mittenposition sett i förhållande till elever och lärare.

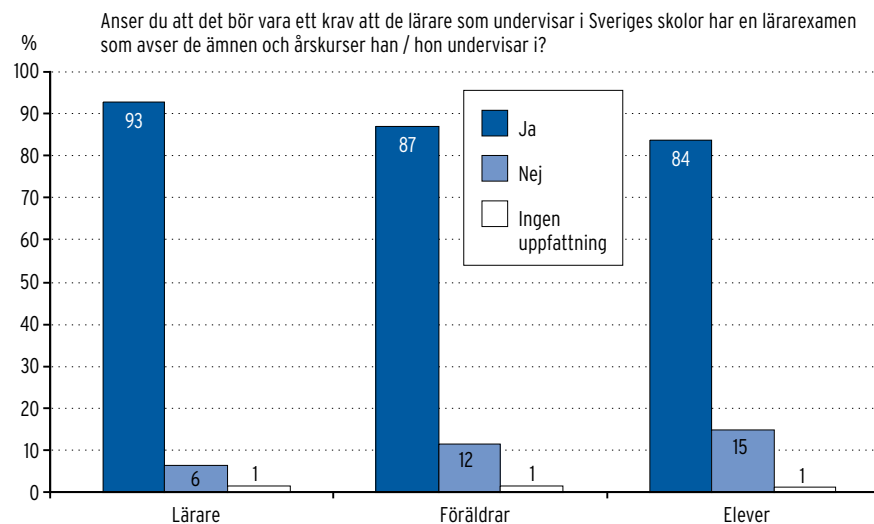
Lärare i friskolor upplever i större utsträckning än lärare i kommunala skolor att deras skola får tillräckliga resurser, 43 respektive 26 procent har svarat att de anser att deras skola får tillräckligt med resurser. Lärare i gymnasieskolan upplever i större

utsträckning än lärare i grundskolan att deras skola får tillräckliga resurser. (37 respektive 21 procent har svarat ja).

Hur ska då skillnaderna i uppfattning mellan lärare och elever kunna förklaras? Hypoteserna är säkerligen många. En delförklaring skulle kunna vara att lärarna, som har ett ansvar för att varje elev ska få det stöd han/hon behöver för att klara utbildningen, även med knappa resurser lyckas se till att eleverna i största möjliga utsträckning får det som behövs för att målen ska uppfyllas. Lärarna lyckas med denna tolkning med att kompensera eleverna för en faktisk resursbrist.

Lärarna väger av naturliga skäl in andra aspekter i resursfrågan än eleverna. Lärarna får exempelvis ofta höra att kommunen inte har råd att prioritera lärarlönerna eller lärarnas fortbildning.

Lärarnas utbildning

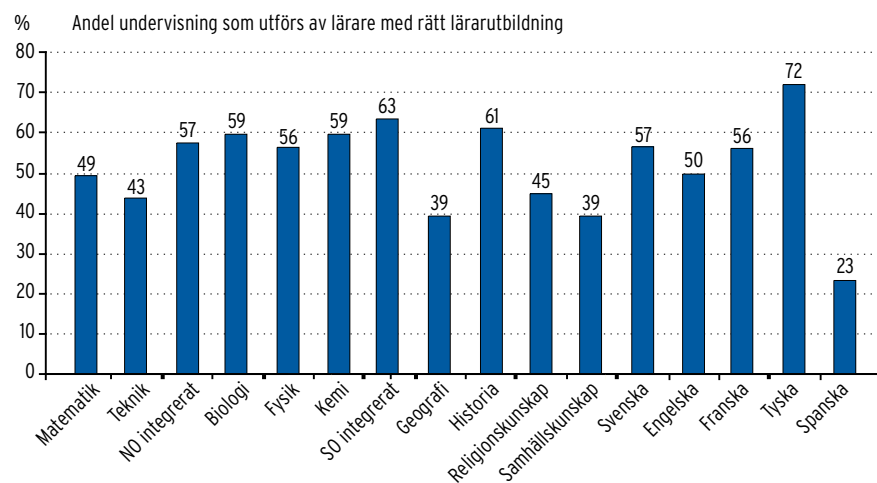
Frågan om lärarbehörighet har varit aktuell alltsedan reformerna på 1990-talet då regelverket för anställning av lärare förändrades så att det blev lättare för skolans huvudmän att anställa lärare utan föreskriven utbildning. På frågan om behörighet bör vara ett krav för lärare i Sveriges skolor svarar en överväldigande majoritet i samtliga svarsgrupper ja. Att analysera de marginella skillnaderna grupperna emellan ter sig inte nödvändigt.

Som tidigare nämnts undervisar en relativt stor andel obehöriga idag i den svenska

skolan. Skillnaderna är stora mellan kommunala och fristående skolor, delvis till följd av tidigare olikheter i regelverket för de två huvudmännen. En undersökning från Skolverket (2003) visade att många lärare saknar lärarexamen och/eller utbildning i de ämnen de undervisar i (se bakgrundskapitlet). En undersökning som Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet lät genomföra 2006²¹ visar att endast 56 procent av alla i lärarkategorierna matematik/NO-ämnen respektive svenska/språk har en lärarexamen med inriktning mot undervisningsämnet/-ämnena. 15 procent av dem som undervisar i Ma/NO har ingen lärarexamen och inte heller någon ämnesutbildning. I kategorin Svenska/språk är andelen 20 procent. Se diagram nedan.

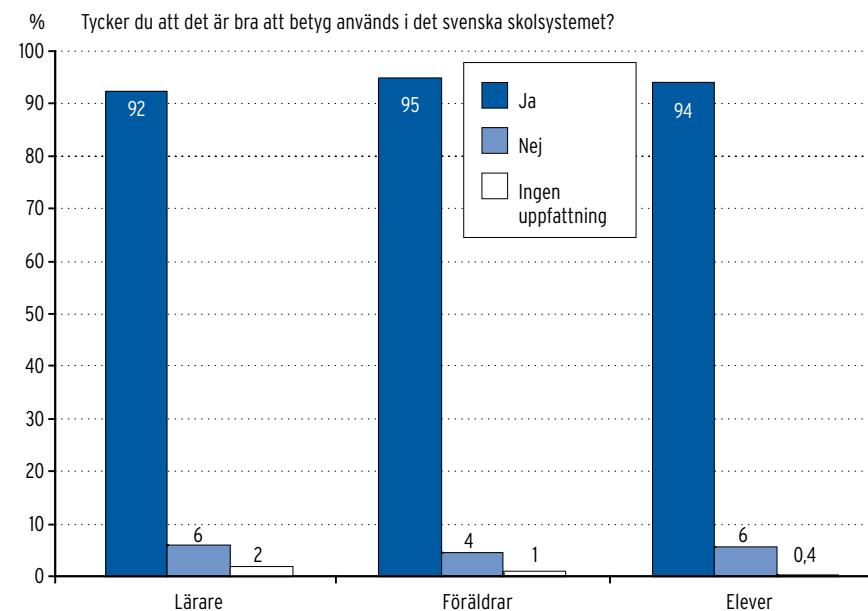
Statskontoret presenterade 2007 en omfattande undersökning om behörigheten i den svenska skolan. Resultaten ovan bekräftades i denna undersökning.

Diagram om lärarbehörighet. Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet 2006

Betyg och nationella prov

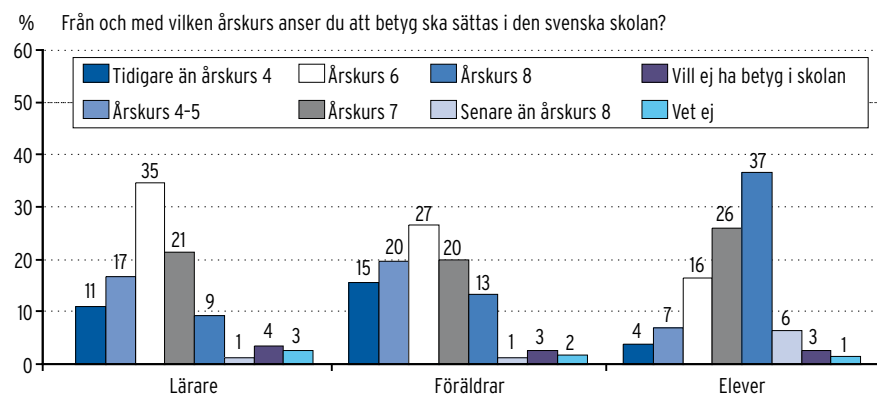
Är det bra att betyg används i svenska skolsystemet?

En mycket stor majoritet av de svarande, i samtliga tre målgrupper, tycker att det är riktigt att betyg används i skolan. Det finns i stort sett ingen skillnad i uppfattning mellan lärare, föräldrar och elever. Inte heller finns det någon partipolitisk splittring i denna fråga. Det starka stödet för betyg bekräftas också av tidigare undersökningar.

Hösten 2005 publicerade Dagens Nyheter en undersökning²² bland elever i Stockholm. Det visade sig då att två av tre niondeklassare ville ha betyg tidigare än i dagens årskurs 8. Enligt samma undersökning från Dagens Nyheter tycker 85 procent av eleverna i årskurs 9 att betyg är viktiga för att visa hur de ligger till. Över åtta av tio föräldrar (84 procent) vill ha tidigare betyg än idag, visar en undersökning från Lärarnas Riksförbund (2006). Nästan lika många föräldrar anser att betygen har en motiverande effekt på deras barns skolprestationer.

Från och med vilken årskurs ska betyg sättas? (mer detaljerade resultat)

Från och med vilken årskurs ska betyg sättas? (fullständiga resultat)

Från och med vilken årskurs anser du att betyg ska sättas i den svenska skolan?

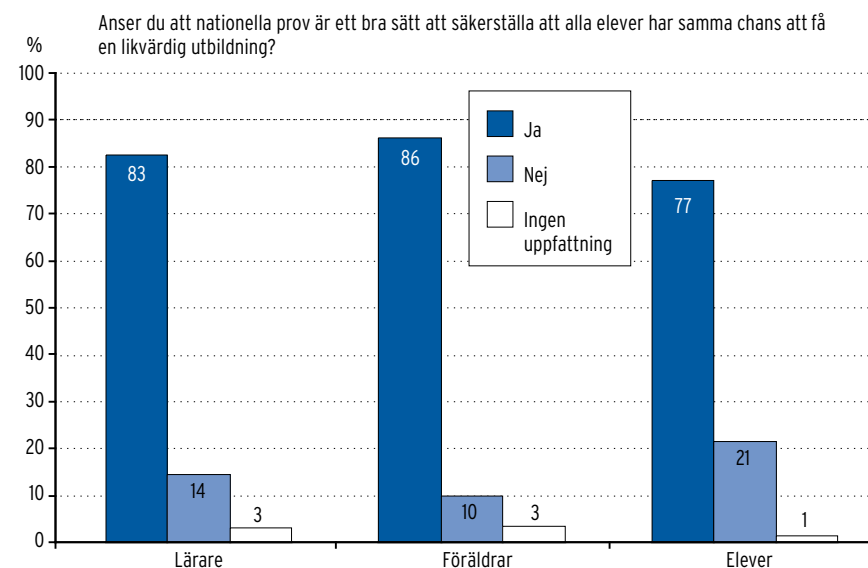
	Lärare %	Föräldrar %	Elever %
Årskurs 1	4	5	2
Årskurs 2	0	0	0
Årskurs 3	6	10	1
Årskurs 4	6	12	3
Årskurs 5	11	8	4
Årskurs 6	35	27	16
Årskurs 7	21	20	26
Årskurs 8	9	13	37
Årskurs 9	0	1	5
Först på gymnasiet	1	0	2
Vill inte ha några betyg i skolan	4	3	3
Vet ej	3	2	1

Vi har även frågat lärare, föräldrar och elever när de anser att det första betyget ska sättas. Resultatet visar att en majoritet av samtliga tillfrågade grupper tycker att betyg ska sättas tidigare än i dagens årskurs 8. Bland lärare och föräldrar anser hela 83 respektive 82 procent att betyg ska sättas tidigare än i årskurs 8. Bland eleverna är samma siffra 52 procent. En mycket liten andel av de tillfrågade vill ta bort betygen som instrument i skolan.

Som framgår av tabellen tycker de flesta av lärarna som förespråkar tidigare betyg att det första betyget ska sättas i årskurs 6 (35 procent). Detta gäller också för föräldrarna där 27 procent anser att det första betyget ska sättas i årskurs 6. Av de elever som vill ha tidigare betyg tycker det flesta (26 procent) att betyg ska sättas från och med årskurs 7.

År 2003 genomförde Lärarnas Riksförbund en enkätundersökning²³ bland förbundets medlemmar. En överväldigande majoritet, 87 procent av de svarande lärarna, ansåg att betygen ska vara kvar i skolsystemet. 63 procent anser att betygen behövs tidigare i skolsystemet. Stödet för tidigare betyg har stärkts i lärarkåren.

Är nationella prov bra för att säkerställa likvärdig utbildning i skolan?

Stödet för nationella prov tycks vara starkt. En stor majoritet av de svarande anser att nationella prov är ett bra sätt att säkerställa att alla elever får samma chans till en likvärdig utbildning. Inga signifikanta skillnader finns här i de svarandes bakgrundsfaktorer eller politisk identifikation.

För närvarande förbereds en utökning av de nationella proven i grundskolan. Man planerar att dels införa nationella prov som obligatoriska moment tidigare i skolan, dels att ge nationella prov i fler ämnen. I dagsläget ges obligatoriska nationella prov endast i ämnena matematik, svenska och engelska i grundskolans årskurs 9.

Hur skapar man världens bästa skola?

Vi valde att ställa en öppen fråga: Hur skapar man världens bästa skola? Av våra 1 000 svarande i varje grupp är det 484 av eleverna, 745 av föräldrarna och 844 av lärarna som svarat. Totalt har vi alltså fått 2072 förslag på hur vi kan skapa världens bästa skola.

Många av svaren är av liknande karaktär och har därför sorterats i drygt 50 kategorier. Några av dessa kategorier ger dessutom lösningar som till viss del liknar varandra. Trots att vi sorterat ihop liknande svar finns några kategorier med bara någon eller några svarande. Nedan väljer vi därför att endast redovisa resultatet från de kategorier där relativt många svarande kommit med liknande förslag.

En relativt stor andel i varje grupp, och totalt 259 personer, menar att *mer resurser* kan bidra till en bättre skola. Av de svar som istället handlar om perspektivet *vad kan man göra* går många av svaren att kategorisera i två grupper. Bland dessa svar ser vi också en relativ samstämmighet mellan de tre svarandegrupperna.

Ökad lärartäthet

Det absolut vanligaste svaret bland föräldrar och lärare är mindre elevgrupper eller fler lärare, alltså ökad lärartäthet. Bland eleverna är detta svar inte alls lika vanligt men det är ändå deras fjärde vanligaste förslag. Totalt sett kan vi placera 404²⁴ svar i denna kategori. En förälder säger: ”Lagom stora klasser med fler vuxna per elev.” En annan säger: ”Högre lärartäthet i klassrummen, fler lärare till färre barn.” Ytterligare en förälder säger: ”Mer lärarresurser, fler yrkeskategorier i skolan, till exempel specialpedagoger som kan tackla barns speciella behov.” En lärare säger: ”Att man inte har större klasser än 22–23 stycken elever.” En elev säger: ”Mindre grupper färre elever per lärare.”

Hög kvalitet på lärare och lärarutbildning

Bland eleverna är ”bättre lärare” den enskilt mest föreslagna lösningen. Även bland lärare och föräldrar är professionella/behöriga lärare, bättre lärarutbildning och bra/bättre lärare vanligt förekommande svar. Totalt 316²⁵ svar går att kategorisera under denna rubrik. En av de svarande lärarna säger: ”Bra lärarutbildning och redskap på lärarutbildningen att sälla bort de som inte passar att bli lärare.” En annan lärare säger: ”Bra lärare det vill säga lärare som brinner för sitt ämne och är engagerade

och får eleverna engagerade.” En förälder säger: ”Att lärare arbetar i de ämnen de har examen.” En annan säger: ”Det viktigaste är att skapa en bra miljö för eleverna och ha välutbildade lärare.” Även föräldrar och elever har åsikter om lärarutbildningen. En förälder säger: ”Höj nivån och kraven på lärarutbildningen så att det blir svårare att komma in.” En elev säger: ”Bättre lärarutbildning så att undervisningen blir lika i alla skolor och att lärarna inte ska göra så olika betygsbedömningar.”

En intressant aspekt, som vi tyvärr inte kan få svar på, är hur de som önskade ökade resurser tänker sig att dessa ska användas. Det är inte helt otänkbart att det även bland dem som förespråkar denna lösning finns många som tror på någon/några av de ovan nämnda lösningarna. Både ökad lärartäthet och fortbildning är ju i allra högsta grad en resursfråga. En elev säger: ”Bättre lärare med högre kompetens. Mer resurser till skolorna.” En lärare har liknande tankar: ”Allt hänger på pengar och resurser – anställ flera lärare och se till att antalet elever i klasserna minskas.” En annan lärare säger: ”Att man får lika mycket resurser per elev. Jämn fördelning. Rättvist i alla kommuner.” En förälder säger: ”Fördela skolpengen mer rättvist.”

Ökad statlig styrning

Lärarna uttrycker, inte helt oväntat, i större utsträckning än de andra grupperna en tro på *ökad statlig styrning* och en lärare säger: ”Förstatliga skolorna igen, lärarstatusen måste höjas och mindre klasser.” En annan säger: ”Att man skall höja statusen för lärare och inkomsten plus att återgå till statlig styrning för kommunerna klarar inte ekonomiska ansvaret.” Ytterligare en säger: ”Dåligt med konkurrensen mellan kommunala skolor och friskolor och fel att locka eleverna med prylar för att välja just den skolan, viktigt att ha bra kunskap i skolan nu ligger fokus på fel saker. Förstatliga skolorna igen!” En förälder undrar: ”Skolan kanske inte ska ligga på kommunerna, eftersom alla kommuner har olika ekonomi.

Högre status och högre lön för lärare

En annan fråga som främst lyfts av många lärare är *högre status och höjd lön för lärare*. Några kräver högre lön och andra högre status men flera kopplar också ihop det. En lärare säger: ”Höja lärarnas status med högre lön.” Även några föräldrar har synpunkter på lärarnas lön och yrkesroll, en säger: ”Lyfta läraryrket med högre lön bland annat. Mindre arbetsbörda.” En annan säger: ”Mer pengar och höjda lärarlöner så att läraryrket får högre status.”

Ordning och reda

Bland föräldrarna uttrycks en relativt stark tro på *mer ordning och reda/disciplin i skolan* samt krafttag mot mobbning. En förälder säger: ”Allas lika värde, respekt för lärare, värdegrunden skall främjas, inte tolerera mobbing. Större resurser mot mobbing och jobba mera preventiv mot mobbing och inte vänta tills det är för sent. Införa sociala kompetenslektioner. Ordning och reda! Ömsesidig respekt.” En annan säger: ”Allmän ordning och reda. Lite tuffare tag. Få eleverna att inse allvaret med utbildningen och personligt ansvar.” Ytterligare en förälder säger: ”Att man måste ge lärarna mer makt och befogenheter. De måste få säga till och bestämma hur dem vill ha det i skolan.” Flera föräldrar säger: ”Arbeta mycket mot mobbing.” En lärare föreslår: ”Mer beteendevetare i skolan som jobbar med de sociala frågorna så att lärarna fick tid att undervisa.” En annan säger: ”Trygghet och åtgärder som motverkar mobbning.” Även elever har sådana synpunkter, en säger: ”Satsa mer på hur eleverna mår. Se lite mer till de sociala aspekterna.”

Bättre arbetsmiljö

Eleverna i sin tur utmärker sig med en relativt stark tro på *bättre arbetsmiljö/lokaler*. En elev säger: ”Att den materiella standarden är komplett allt ska fungera med tillräckligt med läroböcker med mera.” En annan säger: ”Att arbetsmiljön är bra skolan, den fysiska miljön.” Ytterligare en säger: ”Bättre uppehållsrum för eleverna så att de har något kul att göra på rasterna – gärna övervakade av lärare eller liknande.” Många elever föreslår också *bättre skolmat*.

Mer stöd till svaga elever

Mer stöd till svaga elever och mer specialpedagogiska insatser föreslås av både lärare och föräldrar. En lärare säger: ”Specialpedagogiska insatser för barn med särskilda behov samt tilläggsresurser, kuratorer till exempel så lärare får tid för undervisning.” En förälder säger: ”Lärarna ska bestämma vilka resurser som behövs åt de elever som behöver det.”

I de två grupperna finns också relativt många som tror på ett *ökat samarbete mellan skola och föräldrar och ett större föräldraengagemang*. En lärare säger: ”Att föräldrarna tar sitt eget ansvar så att vi kan ägna oss åt kunskapsuppdraget.” En annan säger: ”Bygga förtroende mellan lärare och föräldrar så att föräldrar engagerar sig, så kommer svenska skolan gå långt. Alla elever kan men måste få föräldrastöd, extra stöd med mera för att det ska funka i skolan. Skolan är en läroanstalt.” En förälder säger: ”Bättre

kommunikation mellan skolan och föräldrarna.” En annan förälder tycker i stället att: ”Föräldrarna ska inte lägga sig i så mycket som de gör nu.”

Mer individuell utbildning

I alla tre grupperna föreslår relativt många *mer individuell utbildning*. Ett förslag som angränsar till det är *mer lyhörda lärare/sätt eleverna i centrum*. En lärare säger: ”Det enskilda samtalet med eleverna är väldigt viktigt, bygger man relationer kommer man vidare (mer tid till det), prioritera att se individen istället för att dokumentera allting.” En annan säger: ”Eleven i centrum, välmående i skolan annars lär man sig ingenting.” En förälder säger: ”Mer engagemang. Det behövs inte mer än så. Bry sig om eleverna. Lyssna på vad eleverna har att säga.” En elev säger: ”Mer kontakt mellan lärare och elever -genom att lärare och elever visar ökad öppenhet mot varandra.”

Som synes ovan finns mängder av förslag på hur vi kan förbättra och skapa världens bästa skola. I vissa frågor tycker lärare, föräldrar och elever ganska lika, i andra frågor är en eller ett par av grupperna mer engagerade. Sammantaget visar svaren dock ett starkt engagemang från de viktigaste intressenterna i skolan; eleverna, deras föräldrar och deras lärare. Tydligt är att det finns en stark tro till vad kompetenta lärare kan åstadkomma. Om de dessutom inte behöver hantera orimligt stora elevgrupper kan de helt säkert åstadkomma ännu mer. Där tycks lärare, elever och föräldrar vara överens.

Självklart är det i stor utsträckning en resursfråga att kunna åstadkomma detta, men det handlar inte bara om hur stora resurserna är utan också om hur de används. Här ser vi framför allt hos lärarna, men också till viss del hos föräldrarna, en oro för hur de kommunala huvudmännen klarar att hantera skolans ekonomi.

Tabellen nedan visar vilka kategorier av förslag som finns redovisade i texten ovan. Varje individ utgör 0,1 procent.

Likartad kod	"Hur skapar vi världens bästa skola?" - Bas samtliga (%)	Lärare %	Föräldrar %	Elever %
1	Mindre elevgrupper / fler lärare	17,4	19,3	2,6
2	Mer resurser till skolan	12,9	7,9	5,1
	Statlig centralstyrning	6,7	0,7	-
	Högre status för läraryrket / höjd lön för lärare	5,3	1,7	0,3
1	Mer stöd till svaga elever / mer specialpedagogiska insatser	3,1	2,7	0,7
3	Professionella/behöriga lärare	3,0	2,4	1,0
	Bra/bättre lärarutbildning	2,7	1,6	0,3
3	Bra/bättre lärare	2,6	5,8	7,3
	Bättre/utökat samarbete mellan skolan och föräldrar / utökat föräldransvar	1,8	2,4	0,1
3	Mer engagemang / mer engagerade lärare	1,6	1,5	1,4
4	Mer individuell utbildning	1,5	1,5	1,0
	Bättre arbetsmiljö / bättre lokaler	1,3	2,1	4,5
5	Mer ordning och reda / disciplin i skolan	1,2	4,7	1,0
6	Inför betyg tidigare än idag	1,2	1,9	0,9
5	Ge lärarna större befogenheter att ingripa mot elever som stör ordningen	1,1	1,6	-
	Tydligare nationella direktiv/styrning	0,9	0,1	-
3	Bättre/mer fortbildning/kompetensutveckling bland lärare	0,8	0,7	-
	Mer lyhörda lärare / sätt eleverna i centrum	0,7	1,0	1,9
2	Utökade resurser i tidiga stadier	0,6	0,5	-
	Arbete för att uppnå trygghet/respekt	0,6	0,1	
6	Ändra betygsskala / fler betyg än idag	0,5	0,1	2,5
	Ökad jämställdhet mellan kommunala skolor och friskolor	0,4	0,2	-
	Krafttag mot mobbing	0,3	1,3	0,2
1	Fler pedagoger	0,3	0,6	0,2
7	Större likvärdighet i skolan	0,3	-	0,1
	Bättre skolmat	0,1	0,6	2,5
	Moderna / välutrustade skolor	0,1	-	0,8

Fotnoter

- Exempelvis Rådet för skolans måluppfyllelse 2005 Måluppfyllelsen i svensk skola och förskola 2000-2004
- Björklund med flera 2003, Den svenska skolan – effektiv och jämlik?
- Ahlin och Mörk 2007, Effects of decentralisation on school resources; Sweden 1989-2002
- Ahlin och Mörk 2007, Effects of decentralisation on school resources; Sweden 1989-2002
- Välfärdsbokslut för 1990-talet, SOU 2001:79
- Gustafsson och Myrberg 2002 Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat
- TIMSS står för Trends in International Mathematics and Science Study. PIRLS står för Progress in Reading Literacy Study. PISA står för Programme for International Student Assessment
- Skolverket 2005 Grundskolans ämnen i ljuset av Nationella utvärderingen 2003
- Skolverket 1996 Likvärdighet – ett delat ansvar
- von Greiff 2007 Skolans finansiering ur ett likvärdighetsperspektiv
- Skolverket 2006 Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval
- Skolverket 2006 Vad händer med likvärdigheten i svensk skola?
- McKinsey & Company 2007 How the world's best-performing school systems come out on top
- Skolverket 2003 Undervisning per ämne i grundskolan hösten 2002
- Statskontoret 2007 Lärares utbildning och undervisning i skolan. Kartläggning och analys.
- Andersson 2007 Lärartäthet, lärarkvalitet och arbetsmarknaden för lärare, IFAU
- OECD 2007 Education at a Glance
- Lärarnas Riksförbund 2007
- Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet 2007 Avtalen ska stödja 2010-talets skola!
- Lärarnas Riksförbund 2008 Vem blir var – och varför?
- Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet 2006 Alla har rätt till utbildade lärare!
- Dagens Nyheter 2005-12-13
- Lärarnas Riksförbund 2003 Lärarnas inställning till betyg i skolan
- Kategorierna: Mindre elevgrupper/fler lärare och Fler pedagoger
- Kategorierna: Professionella/behöriga lärare, bra/bättre lärarutbildning, bra/bättre lärare, mer engagemang/mer engagerade lärare, bättre/mer fortbildning/kompetensutveckling bland lärare,

3. Frågeformulär

Hur skapar vi världens bästa skola? (Attitydundersökning):

Målgrupp 3 - föräldrar

- a) Innan jag startar med intervjun ska jag bara fråga hur många barn du har som är i skolåldern, dvs. som är födda mellan 1989 och 2000?

Instruktion till intervjuare: om föräldern är "lärare" skall ändå intervjun genomföras med "föräldrarnas" enkät.

Inga – avsluta intervjun

1 barn

2 barn

3 eller fler barn

Vill ej uppge (dessa får inte frågorna 5/6 eller 19/20)

Likvärdighet

- 1) Tycker du att det är viktigt att vi har en nationellt likvärdig skola, dvs. en skola där alla elever i Sverige, oavsett var de bor, har samma chans att få en likvärdig utbildning?

Instruktion till intervjuare: med likvärdig utbildning menas att utbildningen håller ungefär samma kvalitet oavsett på vilken skola den ges, eller i vilken stad eller del av Sverige man bor.

Ja

Nej

Ingen uppfattning

- 2) Tror du att alla elever i Sverige, oavsett var de bor, har samma chans att få en likvärdig utbildning?

Ja

Nej

Ingen uppfattning

- 3) Tror du att alla elever i kommunen där du bor har samma chans att få en likvärdig utbildning?

Ja

Nej

Ingen uppfattning

- 4) Idag har kommunerna det ekonomiska ansvaret för skolan, medan staten främst styr genom att sätta upp mål och stifta lagar om skolverksamheten. Tror du att likvärdigheten i våra skolor, i både de offentligt drivna och de fristående skolorna, skulle bli större eller mindre om den statliga styrningen skulle öka, t.ex. genom att pengarna till skolan skulle fördelas av staten direkt ut till skolorna?

Instruktion till intervjuare: frågan är relativt lång och invecklad. Läs denna fråga ganska långsamt och mycket tydligt.

Ja, större

Nej, mindre

Ingen uppfattning

Resurser

- 5) Om ett barn i skolålder: Anser du att skolan där ditt barn går får tillräckligt med pengar för att utföra sitt uppdrag på ett tillfredställande sätt?

Instruktion till intervjuare: i intervjun riktad till lärare använder vi ordet "resurser" istället för "pengar". Lärare är mer vana än att prata om "resurser".

Ja

Nej

Ingen uppfattning

- 6) Om flera barn i skolålder: En del av de frågor som jag kommer ställa härnäst berör ditt/dina barns skolor. Jag vill att du på dessa frågor svarar utifrån det barn som fyllde år senast. Om det barnet inte går i skolan just nu eller om barnet avslutat skolgången så vill jag att du bedömer den skola som barnet gick i senast.

Anser du att skolan där ditt barn går får tillräckligt med pengar för att utföra sitt uppdrag på ett tillfredställande sätt?

Instruktion till intervjuare: i intervjun riktad till lärare använder vi ordet "resurser" istället för "pengar". Lärare är mer vana än att prata om "resurser".

Ja
Nej
Ingen uppfattning

- 7) Anser du att fördelningen av pengar till skolorna i din kommun är rättvis och bidrar till att göra utbildningen likvärdig mellan skolorna inom kommunen?

Ja
Nej
Ingen uppfattning

- 8) Tror du att resursfördelningen till landets skolor skulle fungera bättre och bli mer rättvis med ökad statlig styrning?

Ja
Nej
Ingen uppfattning

- 9) Tror du att det skulle vara bra för kvalitén i utbildningssystemet om staten skulle få ökat ansvar för landets skolor?

Instruktion till intervjuare: i intervjun riktad till lärare använder vi ordet "huvudmannaskap" gällande ansvaret. Bland allmänheten vill vi inte använda detta begrepp som kanske inte alla känner till.

Ja
Nej
Ingen uppfattning

Behörighet

- 10) Anser du att det bör vara ett krav att de lärare som undervisar i Sveriges skolor har en lärarexamen som avser de ämnen och årskurser han/hon undervisar i?

Ja
Nej
Ingen uppfattning

Betyg, styrdokument mm

- 11) Tycker du att det är bra att betyg används i det svenska skolsystemet?

Instruktion till intervjuare: svenska skolsystemet avser såväl grundskola som gymnasieskola.

Ja
Nej
Ingen uppfattning

- 12) Idag sätts betyg från och med höstterminen i årskurs 8. Från och med vilken årskurs anser du att betyg ska sättas i den svenska skolan?

Instruktion till intervjuare: Denna fråga ska ställas till samtliga, dvs. även de personer som svarat "nej" på föregående fråga.

Årskurs 1
Årskurs 2
Osv
Årskurs 9
Först på gymnasiet
Vill inte ha några betyg i skolan
Vet ej

- 13) Anser du att nationella prov är ett bra sätt att säkerställa att alla elever har samma chans att få en likvärdig utbildning?

Ja
Nej
Ingen uppfattning

Arbetsmiljö

- 14) Hur bedömer du arbetsmiljön för eleverna i den skola ditt barn går i? Bra, acceptabel eller dålig?

Instruktion: Om barnet inte går i skolan just nu eller om barnet avslutat skolgången be dem bedöma den skola som barnet gick i senast.

Bra
Acceptabel

Dålig
Ingen uppfattning

- 15) Känner du att ditt barn är tryggt när du skickar iväg det till skolan? Alltid, för det mesta, nästan aldrig eller aldrig?
Alltid
För det mesta
Nästan aldrig
Aldrig
Ingen uppfattning
- 16) Hur bedömer du den materiella standarden i den skola ditt barn går i? Bra, acceptabel eller dålig?
Instruktion till intervjuren: den fysiska arbetsmiljön innefattar allt ifrån byggnaden till datorer och böcker.
Bra
Acceptabel
Dålig
Ingen uppfattning

Skolans uppdrag

- 17) Skolan har två huvuduppdrag; ett kunskapsuppdrag och ett socialt uppdrag. Nu vill jag att du på en skala från 1 till 5, där 5 = mycket viktigt och 1 = inte alls viktigt, bedömer hur viktigt du anser att respektive uppdrag ska vara för skolan. Om vi börjar med...
- a) Kunskapsuppdraget – att förmedla kunskaper till eleverna?
b) Det sociala uppdraget – fostran av och omsorg av eleven?

Världens bästa skola

- 18) Hur skapar vi världens bästa skola? Nämn en konkret åtgärd som du anser vara särskilt viktig för att skapa en bättre skola i Sverige.

Bakgrundsfrågor

- 19) Om ett barn: Går ditt barn i grundskolan eller gymnasieskolan?
Grundskolan
Gymnasieskolan
Går inte i skolan just nu
Vill ej uppge
- 20) Om fler än ett barn: Går det barn som du utgick ifrån i dina svar i grundskolan eller på gymnasiet?
Grundskolan
Gymnasieskolan
Går inte i skolan just nu
Vill ej uppge
- 21) Är barnet en flicka eller pojke?
Kvinna
Man
Vill ej uppge
- 22) Vilken utbildning har du? Grundskola, gymnasieskola, mindre än två år på universitet/högskola eller två år eller mer på universitet/högskola?
Grundskola
Gymnasium
Mindre än två år på universitet/högskola
Två år eller mer på universitet/högskola
Vill ej uppge

23) Vilket parti skulle du rösta på om det var val idag?

- Centerpartiet
- Feministiskt Initiativ
- Folkpartiet
- Junilistan
- Kristdemokraterna
- Miljöpartiet
- Moderaterna
- Socialdemokraterna
- Sverigedemokraterna
- Vänsterpartiet
- Annat parti
- Skulle rösta blankt
- Vet ej
- Vill inte uppge

24) Markera kön:

- Kvinna
- Man

Utökad metodbeskrivning

Målgrupper och urval

1) *Lärare:*

- I Lärarnas Riksförbunds register valdes 2 500 medlemmar ut.
- Utifrån detta register drog Exquiro ett systematiskt urval om 2 000 medlemmar.

2) *Föräldrar till barn i skolåldern:*

- Från Infodata Direct inhandlade Exquiro ett register till hushåll där vårdnadshavare för barn i skolåldern (barn födda 1989–2000) bor.
- Totalt inkluderades 1 950 hushåll i registret.
- Registret var riksrepresentativt och drogs helt slumpmässigt.
- Intervjuerna bland ”föräldrarna” genomfördes alltid med den vårdnadshavare (även bonus/plastförälder) i hushållet som ”fyllde år senast”. Detta för att fördelningen mellan kvinnliga och manliga vårdnadshavare skulle bli så jämn och möjligt.

3) *Gymnasieelever:*

- Från Infodata Direct inhandlade Exquiro ett register till hushåll där en person född 1989 bor (personer födda 1989 går sista året på gymnasiet om de gått ”vanlig” skolgång).
- Totalt inkluderades 2 000 personer i urvalet.
- Registret var riksrepresentativt och drogs helt slumpmässigt.

Enkäten

Lärarnas Riksförbund tillhandahöll ett enkätutkast som Exquiro granskade och reviderade i samråd med Lärarnas Riksförbund.

Enkäterna för lärare och föräldrar är nästintill identiska. Elevernas enkät är något kortare än övriga målgruppers enkäter, men frågorna är i övrigt desamma.

För föräldrarna och eleverna har vissa frågor innehållit informationstext som inte inkluderades i lärarnas enkät eftersom lärarna bedömdes besitta en viss fökunskap.

Antal genomförda intervjuer

1 000 personer inom respektive målgrupp intervjuades, totalt intervjuades därmed 3 000 personer. I slutet av detta avsnitt redovisas antal svar inom olika subgrupper.

Viktade resultat

För att totalresultaten inom respektive målgrupp skall motsvara resultaten för respektive målgrupp som helhet har samtliga resultat viktats.

Lärarnas resultat har viktats utifrån typ av lärare (kommunal-/privat skola respektive grundskola/gymnasium). Viktsystemet baseras på uppgifter från Lärarnas Riksförbund om medlemsantal inom dessa grupper.

Resultaten för föräldrar och elever har viktats utifrån sju regioner i landet (Stockholm, Göteborg, Malmö, Större städer, Mellanbygd, Tätbygd och Glesbygd). Viktsystemet baseras på uppgifter om antal personer inom respektive målgrupp som bor inom respektive region. Antalsuppgifterna har Infodata Direct tillhandahållit.

Viktigt att veta rörande resultatredovisningen

- Resultaten redovisas alltid uppdelade på de tre målgrupperna var för sig.
- I diagram redovisas basen för uträkningarna, dvs. vilka respondenters svar som ligger till grund för resultaten.
- Resultaten redovisas i procentuella andelar (avrundade till närmaste heltal).
- Förutom resultaten i denna rapport redovisas ytterligare resultat i en kompletterande Excel-rapport. I Excel-rapporten kan man utläsa resultat för en mängd olika subgrupper.

Referenslista

- Ahlin och Mörk 2007 *Effects of decentralisation on school resources; Sweden 1989–2002* IFAU
- Andersson 2007 *Lärartätthet, lärarkvalitet och arbetsmarknaden för lärare*, IFAU
- Björklund m.fl. 2003, *Den svenska skolan – effektiv och jämlik?* SNS Förlag
- Dagens Nyheter 2005-12-13 *Två av tre elever vill ha tidigare betyg*
- von Greiff 2007 *Skolans finansiering ur ett likvärdighetsperspektiv* Lärarnas Samverkansråd
- Gustafsson och Myrberg 2002 *Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat* Skolverket 2002
- Lärarnas Riksförbund 2003 *Lärarnas inställning till betyg i skolan*
- Lärarnas Riksförbund 2007 *Lönestatistik* Lärarnas Riksförbund 2007
- Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet 2007 *Avtalen ska stödja 2010-talets skola!*
- Lärarnas Riksförbund 2008 *Vem blir var – och varför?*
- Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet 2006 *Alla har rätt till utbildade lärare!*
- McKinsey & Company 2007 *How the world's best-performing school systems come out on top*
- OECD 2007 *Education at a Glance* OECD publications 2007
- Rådet för skolans måluppfyllelse 2005 *Måluppfyllelsen i svensk skola och förskola 2000–2004* Åströms tryckeri
- Skolverket 1996 *Likvärdighet – ett delat ansvar* Rapport 1996:235
- Skolverket 2003 *Undervisning per ämne i grundskolan hösten 2002* Dnr. 2003:2735
- Skolverket 2005 *Grundskolans ämnen i ljuset av Nationella utvärderingen 2003* Rapport 2005:909
- Skolverket 2006 *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval* Rapport 2006:287
- Skolverket 2006 *Vad händer med likvärdigheten i svensk skola?* Rapport 2006:275
- SOU 2001:79 *Välfärdsbokslut för 1990-talet* Fritzes förlag
- Statskontoret 2007 *Lärares utbildning och undervisning i skolan. Kartläggning och analys.* Rapport 2007:845

Lärarnas Riksförbund är det enda fackförbund i Sverige som organiserar enbart behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare

Lärarnas Riksförbund, Box 3529, Sveavägen 50, 103 69 Stockholm
VÄXEL: 08-613 27 00 **E-POST:** lr@l.se **WWW:** lr.se